

DET AFRIKANSKE SLAVEPROBLEM I DET 20. ÅRHUNDRE

av

HALFDAN ENDRESEN

Tilsynsmann Endresen gjør i denne artikkel rede for et problem som de fleste av oss har trodd vi forlengst var ferdig med. De som ønsker nærmere orientering, viser vi til forfatterens instruktive bok: «Slavekår i dagens Afrika» (1954).

Red.

Ble ikke det afrikanske slaveproblemet definitivt løst i forrige århundre? Jo, på papiret. Men i Afrikas indre finnes det ennå tusener av slaver, og det drives ennå slavehandel i stor stil.

Det er heldigvis ikke lenger de «kristne» som er oppkjøpere, men hvor islam hersker, er slaver en ettertraktet vare, og slaveriet er en integrerende del av samfunnssystemet.

I Sentral-Afrika er det i dag særlig fulanerne som holder slaver. Fulanerne er et folk av ukjent opprinnelse, som kom nordfra for flere hundre år siden og som nomader foretok vandringer i Sudan. De første beretninger en har om dem, skildrer dem som folk med lys hudfarge, skarpskårne ansikts-trekk og glatt hår. Slike typer kan en ennå møte, men da de i løpet av flere århundrer har blandet seg med negre, er de fleste av dem som i dag kaller seg fulanere, temmelig mørke av hudfarge og har negerfysiognomi. I forholdvis sen tid antok fulanerne islam.

I forrige århundre begynte fulanerne krig med negerhøvdingene, og de overvant den ene etter den andre av disse. De seirende fulanersjefene grunnla en rekke stater. De tok tittelen lamido (regent), og deres riker ble kalt lamidater. Negerhøvdingene ble lamidoenes vasaller og krigsfangene ble gjort til slaver. Fulanerne fortsatte sine krigstog like inn i vårt århundre og skaffet seg stadig flere slaver.

Da de europeiske kolonimaktene i begynnelsen av vårt århundre okkuperte Sudan, satte de en stopper for disse slave-raidene. Men slaveriet ble bare avskaffet på papiret. Den franske administrasjon forandret betegnelsen «esclave» til «serviteur», men slavenes stilling forble uforandret.

Slavene er fulanernes eiendom og fullt og helt i sine herrers vold. Er herren en bra mann, kan de ha det forholdsvis godt, men for mange er det et ustanselig slit fra morgen til kveld under vondord og slag og spark. Virkelig familieliv er det ikke tale om for de fleste av dem. Forbindelsene ordnes av slaveeierne med det mål for øye å skaffe seg flere slaver. Får en kone ikke barn med den mannen hun har fått, kan hun rett og slett tas fra ham og gis til en annen mann. Får hun barn, kan hun og barna når som helst bli tatt fra mannen — selv om han er en fri mann — og trekkes tilbake til slavearbeid for konas herre, som derved har økt sin slavebestand. Når en slaveeier dør, deles slavene mellom arvingene sammen med hester og kuer og annen eiendom — uten hensyn til familieforhold. Mødre skilles fra sine barn, og barna fordeles etter behag.

Slike forhold var det Det norske misjonsselskaps misjonærer møtte, da de kom til Kamerun i 1925, og anla de første stasjonene ved hovedstedene til to lamidater, Ngaoundere og Tibati.

Det varte ikke lenge før ulykkelige og nødstedte mennesker begynte å søke hjelp og beskyttelse hos misjonærene.

I de første årene var det allikevel ikke så svært ofte vi fikk med slaveaffærer å gjøre. De fleste slavene fant seg i sin tilvante skjebne og levde sitt triste liv uten håp om noe bedre. Etter som årene gikk, ble det flere som prøvde å komme seg bort fra slaveriet. Voksne menn kunne klare å komme seg så langt unna at slaveeierne ikke fant dem igjen. For kvinner og barn var det verre. Og hvor skulle en gammel, utslitt kone ty hen? Hennes eneste mulige tilfluktssted var misjonsstasjonen, som hun hadde hørt vage rykter om.

Da vi kom tilbake til Ngaoundere fra ferie i slutten av 1949, var flukten fra slaveriet begynt for alvor, og det varte ikke

lenge før vi hadde en hel flokk flyktninger boende på stasjonen. De måtte bli der inntil vi kunne få dem erklært fri. Slavenes flukt til misjonen og den beskyttelse vi ga dem, førte oss inn i stadige konflikter med lamidoen og stormennene. Dessverre brakte den også i fare det gode forhold vår misjon alltid hadde stått i til den franske administrasjon. I november 1950 fikk jeg et skriv fra distriktssjefen, hvor han meddelte meg at lamidoen hadde beklaget seg for ham over min virksomhet i byen, som foruroliget ham og hans undersåtter. Distriktssjefen ville minne meg om at «kolonipolitikken kun angår administrasjonen, og at evangeliserende arbeid, særlig i fulanermiljø, ikke må gå ut over visse grenser». Skulle det bli nye affærer, ba han meg straks melde av til ham.

Jeg gikk straks bort til distriktssjefen, og jeg fikk en lengre samtale med ham, hvor jeg gjorde det klart at min «virksomhet» ikke hadde noe med politikk å gjøre. Han ba meg sende ham en skriftlig redegjørelse for videresending til «høyere hold». Det gjorde jeg gjerne, da jeg så dette som en kjærkommen anledning til å få lagt fram slaveproblemet for den overordnede administrasjon. Jeg skal her sitere den delen av min redegjørelse hvor det gis en oversikt over vår befatning med slavene:

«Når det kommer gamle, skrøpelige koner, som bærer tydelige merker etter den behandling de har fått gjennom et langt liv i slit og lidelse, tillater ikke vår samvittighet oss å støte dem bort eller levere dem tilbake til deres herrer. Vi pleier dem og prøver å gjøre deres siste dager her på jorden litt lysere, samtidig som vi søker å gi dem håp om et bedre liv etter dette. Den slags virksomhet er en viktig del av evangeliserende arbeid i alle land.

Når det gjelder yngre kvinner, som er blitt mishandlet eller med makt tatt bort fra sine menn, prøver vi å komme til en ordening med deres herrer eller med lamidoen, så de kan leve et normalt liv i trygghet. I de fleste tilfelle lykkes dette. De fleste yngre kvinner som har bedt om vår hjelp, har kunnet vende tilbake til sine menn uten å bli plaget mer av sine herrer.

Det er ikke mange menn som søker tilflukt på misjonsstasjonen, men noen er det. Har de tilbrakt noen dager eller måneder i lamidoens fengsel, skal en ikke fortenke dem i at de ikke vil risikere å komme dit igjen, og at de nekter absolutt å gå tilbake til sine herrer som kastet dem i fengsel. Slike folk gir vi arbeid på stasjonen — inntil de selv velger å gå annetsteds hen.

Hva barn og unge piker angår, så er det ofte deres foreldre som bringer dem til oss for å redde dem fra mishandling av deres herrer eller fra lamidoens harem. Vi setter dem i skole, og for de unge pikene prøver vi å få ordnet med regulære ekteskap etter deres eget valg og med foreldrenes samtykke».

Det kom ikke noe svar på mitt skriv. Nye slavesaker prøvde vi i overensstemmelse med distriktssjefens henstilling å ordne med ham, men med lite tilfredsstillende resultat. Selv om han i de fleste tilfelle unnså seg for å sende flyktningene tilbake til deres herrer, ville han heller ikke gi dem noen skriftlig erklæring som kunne trygge deres stilling. Mange måtte derfor fortsatt bli boende på misjonsstasjonen, da de fryktet for å bli fakkert og mishandlet av slaveeierne, om de ble sett utenfor misjonens område.

Da det viste seg umulig å oppnå noen tilfredsstillende ordning for slavenes frigjøring gjennom den lokale administrasjon, besluttet jeg meg til å ta saken opp på den evangeliske federasjons årsmøte i januar 1951. Men like før jeg skulle av sted til møtet, ble jeg syk og måtte oppgi reisen. Jeg fikk derfor ikke forelagt saken. Det ble da å fortsette som før ennå en tid. Hver morgen når vi kom ut, satt det noen på trappen eller verandaen: forskremte barn, skrøpelige gamle og yngre kvinner og menn. Hver av dem hadde sin triste historie å fortelle. Alt ble notert ned, for at vi skulle være forberedt på å svare slaveeierne, når de kom for å hente sine slaver. Det varte som regel ikke lenge før de innfant seg. Ofte var de allerede der. Vi kunne se dem sitte nede i alléen og telle på sine rosenkranser, mens nesten nakne slavegutter sto og holdt deres flott utstyrte hester.

De reiste seg med verdighet og kom oppover mot huset svingende sine vide kapper. Det ble ofte hard og langvarig diskusjon, men ingen fikk sine slaver igjen. Vi tenkte ofte når de svingte seg opp på sine hester og red sinte tilbake til byen: Går de nå til lamidoen og anklager oss, eller til distriktssjefen? Merkelig nok ble det i de fleste tilfelle ikke noe mer av det. Det syntes som distriktssjefen ikke var lysten på å ta opp flere slavesaker, og lamidoen kunne ikke gjøre noe uten støtte fra administrasjonen.

I juli 1951 fikk vi en ny distriktssjef i Ngaoundere. Han syntes like fra begynnelsen fast bestemt på å ville sette en stopper for flukten fra slaveriet. Lamidoen fikk frie hender til å ettersøke bortrømte slaver og med makt bringe dem tilbake til deres herrer. Ja, endog administrasjonens politi ble satt inn i ettersøkningen av flyktninger. Det begynte en veritabel klappjakt på slavene. Nesten daglig kom det innkallelser til slaver som hadde søkt tilflukt på misjonsstasjonen. Det var en fryktelig tid, da vi ikke lenger kunne yte effektiv beskyttelse til de stakkars, forfulgte menneskene. Vi så oss nødt til å be dem gå i dekning andre steder inntil forholdene bedret seg.

Jeg prøvde å foreholde distriktssjefen de offisielle erklæringene om menneskerettighetene, som også skulle gjelde her, men han ville ikke høre tale om slikt. Man måtte respektere de innfødtes skikker og tradisjoner, sa han. Det samme hevdet regionssjefen.

I januar 1952 fikk jeg endelig høve til å legge slaveproblemet fram for den evangeliske federasjon på dens årsmøte i hovedstaden. De fleste delegerte hadde ikke hatt kjennskap til at det ennå fantes slaveri i Kamerun og ble sjokkert over å høre hva som kunne foregå i et land under fransk administrasjon. Federasjonen tok straks saken opp. Den ble forelagt både for de lokale myndigheter og for sentraladministrasjonen. Men det viste seg meget vanskelig å få administrasjonen til å gripe effektivt inn overfor fulanerne. Vår aksjon kom på tverke for deres politikk, som siktet på å vinne sympati og

støtte hos muslimene i Nord-Kamerun som motvekt mot den økende nasjonalismen i Sør-Kamerun. Det gjaldt derfor å unngå å støte fulanerne på noen måte.

Gjentatte henvendelser til høykommissærens representant i Nord-Kamerun førte allikevel til at slavejakten ble stanset. Litt senere fikk jeg underretning om at enhver «serviteur» som gjorde krav på sin frihet, skulle kunne oppnå den, og at dette snart ville bli bekjentgjort. Kunngjøringen fant sted på et stort administrativt møte i Ngaoundere 13. november 1952. Det ble offentlig erklært at alle Kameruns innbyggere var frie mennesker. Erklæringen vakte oppsikt, men forårsaket ikke noen masseflukt fra slaveriet. Det syntes ikke ennå å ha gått riktig opp for folk hva erklæringen innebar. Men nå var det iallfall sagt klart fra.

Så skulle federasjonen ha sitt årsmøte igjen i januar 1953. Og denne gangen var det henlagt til Ngaoundere. Lamidoen ble tydeligvis imponert over at det kom så mange delegerte fra alle deler av Fransk Ekvatorial-Afrika. Det viste at den lille, norske misjon ikke sto alene. Og en dag kom selveste Høykommissærens representant til møtet. Da dette var slutt, kom lamidoen på visitt til oss. Mens vi satt og drakk te sammen, sa han at han nå skjønnte vi hadde rett. Det var ikke bra å ta koner fra deres menn og barn fra foreldrene eller å mishandle slaver. Nå skulle det bli slutt på det. Hvis det ennå skulle bli noen slike affærer, kunne vi bare sende sakene til ham, så skulle han ordne dem. Det var altså fullstendig helomvending. Vi måtte bare be om at det måtte vise seg i praksis. Han holdt så noenlunde sitt løfte inntil jeg reiste hjem på ferie sommeren 1953, men han falt snart tilbake til det gamle igjen, og Jan Walle, som da overtok arbeidet med slaveaffærene, fikk store vansker med ham.

Ved denne tiden begynte en på forskjellige hold å bli oppmerksom på slaveriet og slavehandelen i Afrika. Det ble skrevet atskillig om det i blader og tidsskrifter. Mest oppsikt vakte en brosjyre av den kvinnelige, hollandske journalisten, dr. M. G. Schenk, med tittelen: Er zijn nog slaven! I 1954 ble

saken tatt opp i Den franske unions råd av to av rådets medlemmer, M. Le Brun Keris og den protestantiske presten, M. La Graviere. De fikk rådet med på å sende en henstilling til den franske regjering om å søke alle mulige opplysninger om slaveriet og slavehandelen i Afrika, som ifølge forskjellige publikasjoner skulle forekomme i territorier i Den franske union.

Mendes-France tok henstillingen til følge og sendte M. La Graviere til Afrika for å undersøke forholdene på stedet. Man besøkte Senegal, Fransk Sudan, Elfenbenkysten, Togo, Dahomey og Kamerun. Han skulle ha deltatt i vårt federasjonsmøte i januar 1955, hvor slaveproblemet skulle behandles. Dessverre ble han syk i havnebyen Douala og måtte reise hjem til Frankrike igjen. Jeg ble da bedt om å sende ham opplysninger om forholdene i Kamerun. Jeg sendte ham en rapport om hva som hadde foregått, og om den aktuelle situasjon, sammen med en del beretninger fra Walle om affærer i løpet av det siste året.

I sin utførlige rapport til regjeringen har M. La Graviere tatt med en del av det stoffet vi sendte ham. Han fremhever det store antall slaveaffærer det berettes om fra Kamerun, og den lidelse og nød de vitner om. Han uttaler med styrke at slaveriet er en skamplett som en snarest må få vekk. Mest utførlig behandler M. La Graviere slavehandelen. Han bygger her for en stor del på dr. Schenks undersøkelser. Hun har fått sine opplysninger vesentlig fra øyenvitner, og det er i sannhet graverende ting hun avslører. Jeg skal gi et resymé av hennes beretning etter den franske utgaven M. La Graviere benytter:

England og Frankrike har søkt å organisere sine kolonier, men det har vært umulig å føre nøye oppsyn med de veldige områder de administrerer. Den del av Afrika som har Tchadsjøen som sitt sentrum og som strekker seg fra Atlanterhavet til Rødehavet, er fremdeles skueplass for handel med neger-slaver.

En jeger fra Tindorf (i grensestrøket mot Sahara) forteller: «Slavehandlerne overrumpler negrene i landsbyer som ligger

fjernt fra steder hvor det bor hvite. De truer dem med sine våpen og bortfører dem med makt. Eller også kommer de og lokker dem med løfte om godt arbeid. Når de har samlet 100 negre, begynner marsjen gjennom ørkenen. Menn og kvinner blir bundet sammen fire og fire med taug rundt håndledene og rundt livet. De marsjerer barhodet og nesten helt nakne tvers igjennom ørkenen».

De marsjerer i ukevis. Mange dør av tørst, sult, tretthet og feber. Bare de sterkeste overlever. De store samlingsstedene befinner seg i Tibesti. Her begynner handelen. Kjøpmenn fra Saudi-Arabia bytter våpen og ammunisjon med menneskelige vesener. Et gevær er verd tre kvinner. En kasse patroner er verd to menn i deres beste alder. En bajonett er betraktet som god pris for en ung, skinnmager mann. På steder som ligger 5—6 dagsmarsjers avstand fra Dangola, lastes fangene på lastebiler, som transporterer dem så hurtig som mulig til steder ved Rødehavet nord for Port Sudan eller like til Massana, Edd eller Supira ved endepunktene for de gamle karavaneveiene.

Mannskapene på de små båtene som krysser Rødehavet, vet godt hvordan de skal manøvrere for å slippe unna den britiske kontrollen. En løytnant i «Royal Navy», Sir George Percival Kaye (som har deltatt i politioppsynet i Rødehavet), hevder at disse båtene offisielt laster lovlige varer, men deretter går til en eller annen klippekloft på kysten og tar inn «levende ibenholdt», som så losses på den motsatte bredden. Deretter fortsetter de til havner i Sør-Arabia som uskyldige, små lastebåter.

Når slavene er losset, begynner siste etappe av deres lidelsesmarsj. De blir brakt til slavetorgene, hvor titusener av pilegrimer passerer. Disse kjøper slaver og erklærer offisielt at de straks skal sette dem i frihet. På grunnlag av denne «offisielle» uttalelse, erklærer Saudi-Arabias delegerte i De Forente Nasjoner at det ikke lenger er slaveri i landet, og fordi de er «offisielle delegerte», tror en dem på deres ord.

M. La Gravieres rapport ble slått stort opp i avisene, bl. a.

også i «Cameroun Libre», som kritiserte skarpt F.N.s slappe holdning overfor disse uverdige forholdene. Vi fikk vite at vår rapport var blitt sendt ut til administrasjonen i Kamerun og at hver affære var blitt undersøkt, men vi hørte ikke mer om det og merket ingen konkrete resultater. M.La Gravieres inn-trengende henstilling til regjeringen om å gjøre noe effektivt for å få slutt på slaveriet og om å få F.N. til å gripe inn overfor slavehandelen, druknet nok i ministerkriser og internasjonale problemer. Men nå var det iallfall klart blitt avslørt hva som foregår i Afrika i det 20. århundre.

I Kamerun fortsatte frigjøringen å gå sin gang. Sin jevne gang kan vi ikke akkurat si, for det gikk opp og ned. Det berodde på de skiftende distriktssjefers innstilling og lamidoens reaksjon på de forskjellige saker. Berørte de ham selv og hans harem, ble det svære affærer av det.

Da Walle reiste hjem på ferie, overtok Sigurd Knudsen Ngaoundere distrikt og dermed strevet med flyktningene. Det var stadig en flokk som bodde på stasjonen i påvente av å få sin sak ordnet. Det gikk for det meste nokså greit nå. Knudsen brakte dem til distriktssjefen eller sendte dem til ham med brev. Selv om det ofte tok uforholdsmessig lang tid, ble som regel sakene til slutt ordnet, så de tidligere slavene kunne leve i fred som frie mennesker.

Også i Tibati foregår det samme, om enn i mindre målestokk, da det er ferre folk der. Fløttum har i årenes løp hjulpet en god del slaver til å bli fri. I andre lamidater er flukten fra slaveriet ennå bare så vidt begynt.

Men hvordan vil det gå når franskmennene trekker seg tilbake og de innfødte selv helt overtar styret i Kamerun neste år? «Independance» har de siste årene vært det forløsende ord. Den skal gi frihet på alle vis — også frihet til å ta slavene igjen, mener noen.

Det kan nok hende en og annen slaveeier tar seg den friheten, men han vil sannsynligvis snart bli stanset. Han som antagelig blir statsminister i det frie Kamerun, er riktignok muslim, men han er en kultivert og demokratisk innstilt mann,

som allerede har uttalt seg imot slaveriet og de store haremene. Og flertallet av medlemmene i nasjonalforsamlingen er kristne fra strøk hvor slaveriet forlengst er avskaffet.

Det vil nok bli tautrekking en tid framover mellom demokratiet og feudalismen, men det kan vel ikke være tvil om resultatet. Det hevner seg nå, at fulanerne ikke ville sende sine barn til de franske skolene. Når administrasjonen krevde av lamidoene og høvdingene at de skulle sende et visst antall barn til den eller den skole, tok de slavebarn og sendte. Nå sitter mange av disse i høye stillinger i administrasjonen, mens fulanerne ikke kan gjøre seg gjeldende på grunn av manglende utdannelse.

Paul Haarr, som nå har overtatt Ngaoundere distrikt etter Knudsen, skriver i brev til meg, at han har vært på visitt hos borgermesteren og hos lamidoen. De var begge hyggelige. Men Haarr forsto at lamidoen ikke var videre fornøyd med utviklingen. Han klaget over at ingen ting var som før. «Nå har jeg endog», sa han, «fått innkallelse fra borgermesteren. Og han er født her i kongsgården — sønn av en slave».